

ไม้ผล

เรื่อง : รศ.ดร.กนต์ อินทุวงศ์
คณะเทคโนโลยีอุตสาหกรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตถ์ โทร. 08-1727-6735

ถอดบทเรียนโมเดลวิสาหกิจชุมชน มะขามแปรรูปไร้เมล็ดบ้านเสี้ยว สู่ชุมชนมะขามหวานยั่งยืน จ.อุดรดิตถ์ (ตอน1)

▲ สมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชนมะขามแปรรูปไร้เมล็ดบ้านเสี้ยว จ.อุดรดิตถ์ และคนในชุมชนที่เข้ารับฟังการถ่ายทอดองค์ความรู้เรื่องมะขามถ่ายภาพร่วมกันกับนักวิจัย

“**เนื้อหาที่ผู้เขียนนำมาเสนอต่อไปนี้ เป็นส่วนหนึ่งของกิจกรรมส่งเสริมและสนับสนุนการวิจัย เรื่อง การจัดการเทคโนโลยีแบบมีส่วนร่วมในมะขามของเครือข่ายกลุ่มวิสาหกิจบ้านเสี้ยว ตามแนวพระราชดำริเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อเสริมสร้างขีดความสามารถของคนในท้องถิ่นอย่างเป็นระบบและยั่งยืน โดยผู้เขียน รศ.ดร.กนต์อินทุวงศ์ คณะเทคโนโลยีอุตสาหกรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตถ์ เป็นหัวหน้าโครงการวิจัย ได้รับทุนอุดหนุนการทำกิจกรรมส่งเสริมและสนับสนุนการวิจัยจากสำนักงานการวิจัยแห่งชาติ (วช.) ในการส่งเสริมและสนับสนุนการวิจัยด้านการจัดการความรู้เพื่อการใช้ประโยชน์เชิงชุมชน สังคม ตามแนวพระราชดำริ ภายใต้โครงการจัดการความรู้การวิจัยเพื่อการใช้ประโยชน์ ประจำปี 2563 ซึ่งผู้เขียนมีมุมมองว่าเนื้อหาบางช่วงบางตอนที่ได้รวบรวมข้อมูลจากแหล่งต่างๆ รวมถึงได้ลงพื้นที่ไปสัมภาษณ์เกษตรกรที่ปลูกมะขาม เพื่อนำมาถอดบทเรียนต่อยอดเป็นงานวิจัยที่ชาวสวนหรือสมาชิกกลุ่มเกษตรกรต้องการ เพื่อเป็นประโยชน์ต่อการประกอบอาชีพ สามารถใช้เป็นตัวอย่งในการทำเกษตรรูปแบบของการรวมกลุ่มเป็นวิสาหกิจชุมชนอย่างยั่งยืนในระดับชุมชน ที่มีหน่วยงานในชุมชนไปมีส่วนร่วมในการทำวิจัยตอบโจทย์ความต้องการของกลุ่มเกษตรกร หวังว่าจะเป็นประโยชน์แก่ผู้อ่านไม่มากก็น้อย**”

อัปเดตข้อมูลพื้นที่ปลูกมะขามก่อนเข้าเรื่อง

เมื่อเอ่ยถึง “มะขามหวาน” หลายคนต้องนึกถึงจังหวัดเพชรบูรณ์เป็นอันดับแรก เนื่องจากมะขามหวาน จัดเป็นพืชเศรษฐกิจที่สำคัญชนิดหนึ่งของจังหวัดเพชรบูรณ์ ซึ่งมีชื่อเสียงมาอย่างยาวนาน จนเป็นที่รู้จักกันทั่วไปว่าจังหวัดเพชรบูรณ์คือเมืองมะขามหวาน โดยมะขามหวานที่ปลูกที่จังหวัดเพชรบูรณ์ มีรสชาติหวานเป็นพิเศษ มีหลายพันธุ์ เช่น พันธุ์หมีนางจ นายหยัด สีทอง ศรีชมพู ชันดี ปากดุก เจ้าเนื้อเศรษฐกิจ ฝักดาบ

นอกจากจังหวัดเพชรบูรณ์จะเป็นแหล่งปลูกมะขามที่สำคัญของประเทศไทยแล้ว ยังได้มีการกระจายพื้นที่ปลูกไปตามพื้นที่ต่างๆ อีกหลายจังหวัด อาทิ ภาคเหนือ (นอกจากจังหวัดเพชรบูรณ์) ยังมีจังหวัดแพร่ น่าน ลำปาง พะเยา อุตรดิตถ์ เพชรบูรณ์ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ได้แก่ จังหวัดเลย มุกดาหาร นครราชสีมา อุบลราชธานี ชัยภูมิ หนองคาย สกลนคร นครพนม

เดลินิวส์

Kehakankaset
Circulation: 50,000
Ad Rate: 22,000

Section: -/-

วันที่: พุธที่ 1 - ศุกร์ 30 เมษายน 2564

ปีที่: 45

ฉบับที่: 4

จำนวนหน้า: 4

Ad Value: 88,000

หน้า: 114(เต็มหน้า), 115, 116, 117

PRValue (x3): 264,000

คลิป: สีสี่

คอลัมน์: ไม้ผล: ถอดบทเรียนโมเดลวิสาหกิจชุมชน มะขามแปรรูปไร้เมล็ดบ้านเลี้ยว สู่ชุมชนมะขาม...

▲ ตัวอย่างผลิตภัณฑ์มะขาม ทั้งมะขามสดและมะขามแปรรูป

อุดรธานี ขอมแก่นหนองบัวลำภู อำนาจเจริญ ภาคตะวันออก ได้แก่ จังหวัดจันทบุรี สระแก้ว

จากการสืบค้นข้อมูลพบว่า จังหวัดที่ปลูกมะขามหวานมากที่สุดในประเทศไทย ได้แก่ จังหวัดเพชรบูรณ์ โดยปี 2564 มีพื้นที่ปลูกประมาณ 98,240 ไร่ รองลงมาคือ จังหวัดเลย มีพื้นที่ปลูกประมาณ 95,491 ไร่ (ที่มา : กลุ่มวิเคราะห์และวางระบบข้อมูล ศูนย์สารสนเทศ กรมส่งเสริมการเกษตร) มะขามจัดเป็นไม้ผลที่พบได้ทั่วไปในทุกๆ ภาค สามารถเติบโตได้ดีในสภาพดินต่างๆ แบ่งออกได้เป็น 2 ลักษณะพันธุ์ คือ มะขามหวาน และ มะขามเปรี้ยว โดยมะขามหวานพบมีการปลูกเป็นแปลงใหญ่เพื่อจำหน่ายในรูปแบบของผลสุก ส่วนมะขามเปรี้ยว ปัจจุบันเริ่มมีการปลูกเป็นแปลงใหญ่ เพื่อจำหน่ายผลสุกบ้างในบางพื้นที่ และมักพบปลูกตามพื้นที่ว่างหรือตามหัวไร่ปลายนาเป็นส่วนใหญ่ นิยมนำผลผลิตมาใช้ในการประกอบอาหารเป็นหลัก ไม่ว่าจะเป็นไปอ่อน ผลดิบ ผลสุก ซึ่งปัจจุบันมีการนำผลสุกของมะขามเปรี้ยวมาทำเป็นผลิตภัณฑ์หลากหลาย และมีการส่งเสริมให้มีการปลูกมะขามเปรี้ยวตั้งแต่ระดับครัวเรือน ระดับกลุ่มเกษตรกร ไปจนถึงในรูปแบบของบริษัท จนกลายเป็นพืชทางเลือก/พืชหลักที่ในแต่ละปีได้ทำรายได้ให้กับเกษตรกรไม่น้อยเลยทีเดียว ทั้งนี้ ปัจจุบันได้มีกลุ่มเกษตรกรหลาย ๆ กลุ่มได้นำมะขามมาแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์ต่างๆ เพื่อเพิ่มมูลค่าจำนวนมาก โดยได้เสียงตอบ

รับจากผู้บริโภคเป็นอย่างดี เพราะมะขามจัดเป็นผลไม้เพื่อสุขภาพ มีสรรพคุณที่เป็นประโยชน์ต่อร่างกาย โดยเฉพาะในเรื่องของการขับถ่าย

จากการสืบค้นข้อมูลคุณค่าทางโภชนาการของมะขาม พบว่า ยอดอ่อนและฝักอ่อนของมะขามมีวิตามินสูง รสเปรี้ยวของมะขามทำให้ชุ่มคอ ช่วยลดความร้อนของร่างกาย ในฝักมะขามที่แก่จัดหรือที่เรียกว่ามะขามเปียก ประกอบไปด้วยกรดอินทรีย์หลากหลายชนิด เช่น กรดทาทาริสิก กรดซิดริก มีคุณสมบัติชำระล้างสิ่งสกปรกบริเวณรูขุมขน ขจัดคราบไขมันบนผิวหนังได้ นอกจากนี้มะขามยังช่วยในเรื่องของการขับถ่าย รสเปรี้ยวของมะขามยังช่วยละลายเสมหะ ได้อีกด้วย ส่วนคุณค่าทางโภชนาการของมะขาม ดังที่แสดงอยู่ในตารางคุณประโยชน์ของมะขามในส่วนที่รับประทานได้ต่อน้ำหนัก 100 กรัม ดังนี้

องค์ประกอบ	ปริมาณ
พลังงาน	233 แคลอรี
คาร์โบไฮเดรต	61.4 กรัม
โปรตีน	2.0 กรัม
ไขมัน	0.6 กรัม
เส้นใย	0.6 กรัม
เหล็ก	1.2 มิลลิกรัม
แคลเซียม	20 มิลลิกรัม
วิตามินเอ	50 มิลลิกรัม
วิตามินบี 1	0.10 มิลลิกรัม
วิตามินบี 2	0.04 มิลลิกรัม
วิตามินซี	40 มิลลิกรัม
ไนอาซิน	1.0 มิลลิกรัม

“ ด้วยคุณสมบัติทางด้านโภชนาการ จึงมีส่วนช่วยย้าว่าทำไมมะขามจึงยังเป็นพืชที่ได้รับความนิยมในกลุ่มคนรักสุขภาพ ดังนั้นในงานเพื่อสุขภาพที่จัดขึ้นตามสถานที่ต่างๆ จะต้องมีการออกบูธที่เกี่ยวข้องกับผลิตภัณฑ์จากมะขามด้วย ”

โจทย์วิจัยที่ได้จากการลงพื้นที่เก็บข้อมูล การแปรรูปมะขาม... พืชเศรษฐกิจของจังหวัด ในเขตภาคเหนือตอนล่าง

มะขามเปรียบเสมือนพืชเศรษฐกิจของจังหวัดในเขตภาคเหนือตอนล่าง โดยเฉพาะมะขามหวานที่ในแต่ละปีจะมีผลผลิตที่สามารถสร้างรายได้ให้แก่เกษตรกรผู้ปลูก และกลุ่มอาชีพผู้แปรรูปมะขามหวานเป็นจำนวนมาก มะขามหวานสามารถนำไปทำการแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์ได้หลากหลาย เช่น มะขามหวานไร้เมล็ด มะขามคลุก มะขามแช่อิ่ม มะขามกวน มะขามเปียก น้ำมะขามพร้อมดื่ม เครื่องสำอางต่างๆ

จากการที่ผู้เขียนและทีมวิจัยได้ลงพื้นที่ไปสอบถามผู้ประกอบการในการแยกเมล็ดมะขาม พบว่า เครื่องจักรที่ใช้ในการปอกแยกเมล็ดออกจากเนื้อมะขามหวานมีราคาหลายล้านบาท อีกทั้งจะต้องสั่งซื้อเครื่องจักรและใบมีดกรีดมาจากต่างประเทศ เช่น ประเทศเยอรมนี หากประเทศไทยสามารถผลิตเครื่องจักรที่ใช้สำหรับแยกเมล็ดออกจากเนื้อมะขามหวานได้เองก็จะมีส่วนช่วยผู้ประกอบการลดต้นทุนการผลิตได้ อีกทั้งผู้ประกอบการแปรรูปมะขามหวานรายย่อยก็จะมีกำลังทรัพย์เพียงพอที่จะซื้อเครื่องจักรสำหรับแยกเมล็ดมะขามได้

△ ทีมวิจัยลงพื้นที่สัมภาษณ์เกี่ยวกับปัญหาและองค์ความรู้ที่เกี่ยวกับมะขามของสมาชิกกลุ่มฯ

△ ภาพอุปกรณ์การแกะเมล็ดมะขามแบบเดิม

เดทการเกษตร

Kehakankaset
Circulation: 50,000
Ad Rate: 22,000

Section: -/-

วันที่: พุธที่ 1 - ศุกร์ 30 เมษายน 2564

ปีที่: 45

ฉบับที่: 4

จำนวนหน้า: 4

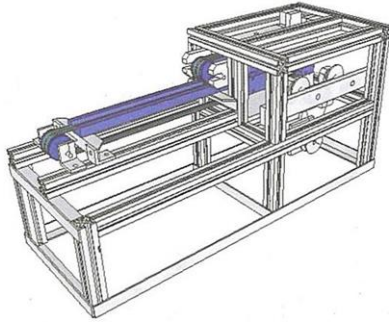
Ad Value: 88,000

หน้า: 114(เต็มหน้า), 115, 116, 117

PRValue (x3): 264,000

คลิป: สีสี่

คอลัมน์: ไม้ผล: ถอดบทเรียนโมเดลวิสาหกิจชุมชน มะขามแปรรูปไร้เมล็ดบ้านเลี้ยว สู่ชุมชนมะขาม...

△ เครื่องปอกเนื้อมะขามหวานสุก (แบบร่างและของจริง) ซึ่งได้รับความสนใจจากกลุ่มผู้แปรรูปมะขามเป็นอย่างมาก (ติดตามรายละเอียดในฉบับถัดไป)

ในส่วนของปัญหาในการแปรรูปมะขามของกรณีตัวอย่างของ **วิสาหกิจชุมชนมะขามแปรรูปไร้เมล็ดบ้านเลี้ยว** ดำเนินกิจกรรมการผลิตมะขามหวานแปรรูป (กวน หยี) และมะขามหวานแคะเมล็ด (พันธุ์สีทอง ทองประกาย และสีชมพู) ภายใต้ตราสินค้า **หัชรีรี่ฟรุ้ต** ณ บ้านเลขที่ 165 หมู่ที่ 1 ตำบลบ้านเลี้ยว อำเภอปากท่อ จังหวัดอุตรดิตถ์ โดยมี **นางหัชรีรี่ ศรีคำ** เป็นประธานกลุ่มฯ เป็นผู้ให้ข้อมูล มีสมาชิกกลุ่ม 35 คน มีการจัดจำหน่ายมะขามแปรรูปโดยการค้าปลีกและค้าส่ง ผ่านร้านค้าส่วนตัว ร้านค้าทั่วไป รวมไปถึงการออกบูธตามงานต่างๆ เช่น งานแสดงสินค้าโอท็อป โดยผลิตภัณฑ์ได้รับมาตรฐานจากสำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา (อย.) และมาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชนเป็นที่เรียบร้อยแล้ว

“ปัจจุบันกลุ่มฯ มีโรงเรือนการผลิต ตู้อบลมร้อนสำหรับผลไม้ และผลิตภัณฑ์ทางการเกษตร เครื่องกวน เครื่องปิดผนึก มีขึ้นทะเบียนผู้ผลิต ผู้ประกอบการ OTOP “กลุ่มแม่บ้านเกษตรกรบ้านเลี้ยว” กับสำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอปากท่อ จังหวัดอุตรดิตถ์ และทะเบียนวิสาหกิจชุมชนเรียบร้อยแล้ว แต่พบว่าประสิทธิภาพการทำงานยังไม่เป็นที่พอใจเท่าที่ควร จึงยังไม่เหมาะที่จะขยายกำลังการผลิต เนื่องจากในกระบวนการผลิตใช้แรงงานคนในการผลิตและแคะเมล็ดมะขามเป็นจำนวนมาก และอาจทำให้เกิดการปนเปื้อนได้ง่าย การทำงานซ้ำ ทำให้มีสินค้าออกสู่ตลาดในปริมาณที่ไม่เพียงพอกับความต้องการของผู้บริโภคสักเท่าไร”

สมาชิกกลุ่มฯ จึงมีความต้องการเครื่องจักรกลสำหรับการแคะเมล็ดมะขามกึ่งอัตโนมัติ เพื่อรองรับการขยายตัวของสินค้า การยกระดับมาตรฐานผลิตภัณฑ์ OTOP สู่อุตสาหกรรมในระดับที่สูงขึ้น และลดค่าใช้จ่ายด้านแรงงานในการดำเนินงาน

เมื่อได้โจทย์วิจัยที่กลุ่มเกษตรกรฯ ในชุมชนต้องการแล้ว เพื่อให้การมีส่วนร่วม การขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียงให้เกิดขึ้นในทุกภาคส่วนในจังหวัดอุตรดิตถ์ การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้เลือกกลุ่มวิสาหกิจชุมชนมะขามแปรรูปไร้เมล็ดบ้านเลี้ยว จังหวัดอุตรดิตถ์ เป็นกรณีศึกษา เพราะเห็นว่าเศรษฐกิจพอเพียงสามารถนำไปประยุกต์ใช้กับวิสาหกิจชุมชน

ได้อย่างดี เพราะเป็นกรอบแนวคิดที่สามารถช่วยสร้างภูมิคุ้มกันที่ดีให้แก่ผู้ประกอบการวิสาหกิจชุมชน ทำให้มีความแข็งแกร่งในชุมชน สามารถใช้ความรู้ ความรอบคอบ และมีคุณธรรมประกอบการตัดสินใจในการประกอบธุรกิจทุกด้าน ซึ่งท้ายที่สุดส่งผลทำให้ธุรกิจวิสาหกิจชุมชนสามารถเจริญเติบโตได้อย่างมั่นคงและยั่งยืน โดยได้เล็งเห็นถึงความสำคัญของการจัดการและการพัฒนาธุรกิจของเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน จึงมีความสนใจที่จะนำศาสตร์ทางด้านการจัดการธุรกิจแบบมีส่วนร่วมของเครือข่ายกลุ่มวิสาหกิจมะขามตามแนวพระราชดำริเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อเสริมสร้างขีดความสามารถของคนในท้องถิ่นอย่างเป็นระบบและยั่งยืน ซึ่งสอดคล้องกับยุทธศาสตร์ของชาติ และมหาวิทยาลัยที่จะทำให้เกิดการพัฒนาท้องถิ่นแบบยั่งยืนให้เป็นอุตสาหกรรมหลักของชุมชนและขยายวงกว้างต่อไปในอนาคต เพื่อสร้างเสริมขีดความสามารถของคนในท้องถิ่นอย่างเป็นระบบและยั่งยืน ทั้งนี้เพื่อร่วมเป็นส่วนหนึ่งในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียงให้เกิดพลังศรัทธาและเงินทามติเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียงมากขึ้นในสังคมต่อไป

ฉบับหน้ามาว่ากันด้วยเรื่องของการถอดบทเรียนจากปัญหาการแปรรูปมะขามสู่งานวิจัยเรื่องปอกเนื้อมะขามหวานสุกต่อใจthyเกษตรกร

(K.)